Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi
International Human Studies Journal

ISSN: 2146-8117 e-ISSN: 2148-622 Sayı/Volume:10/ Issue:20 December / Aralık 2025

MAARİF FİKRİNE DAİR YERLİ TOHUMLAR YEŞERMEK İÇİN MÜNBİT ZEMİN ARIYOR

LOCAL SEEDS OF THE IDEA OF EDUCATION ARE LOOKING FOR FERTILE GROUND TO GROW

Burhan Akpınar

Prof. Dr., Fırat Üniversitesi Öğretim Üyesi, Türkiye.

bakpinar23@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3509-0475

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü -Article Type	Research Article/Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi – Date Received	14 November/ 14 Kasım 2025
Kabul Tarihi – Date Accepted	16 December/ 16 Aralık 2025
Yayın Tarihi – Date Published	30 December / 30 Aralık 2025

***Atıf / Cite as*:** Akpınar, B. (2025). Maârif fikrine dair yerli tohumlar: Yeşermek için münbit zemin arıyor. Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi / Katre International Human Studies Journal, 10(20), 95–114. https://doi.org/10.53427/katre.1823817

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.
https://dergipark.org.tr/tr/pub/katre/policy

Published by İstanbul İlim ve Kültür Vakfı / Istanbul Foundation for Science and Culture, İstanbul, Türkiye.

CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr) / This is an open access article under the CC BY-NC license (http:/creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

MAARİF FİKRİNE DAİR YERLİ TOHUMLAR YEŞERMEK İÇİN MÜNBİT ZEMİN ARIYOR

Öz

Derleme niteliğindeki bu çalışmanın amacı, Türkiye bağlamında yerli ve millî maarif felsefesi ve modeli ihdas etme çabalarına dair farkındalık oluşturmak maksadıyla, mevcut fırsatlar ile engelleri tartışmaktır. Nitel araştırmalar çerçevesinde yer alan tarama modelinde yürütülen çalışmanın veri kaynakları, ilgili basılı ve dijital belgelerdir. Nitel araştırma metodolojisine uygun olarak seçilen bu belgeler, doküman analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Çalışma amacı doğrultusundaki bu çözümleme, ilgili belgelerin okunması, betimlenmesi, yorumlanması ve sonuç çıkarma aşamaları şeklinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: Bugün, milletimiz, ümmetimiz ve insanlığın yaşadığı medeniyet krizi birçok nedene bağlı olsa da, eğitim (maarif) ve kültür olağan şüpheliler arasında başı çekmektedir. Zira yaşadığımız medeniyet krizinde, beşerin bozulan fıtrat ve vicdanı kadar, zihinsel aşınmanın da payı büyüktür. Bu zihinsel aşınma ise, iki asırdır modernizm, pozitivizm ve materyalizmle zehirlenen maarifin neticesidir. Seküler epistemolojinin belirleyici olduğu modern eğitim paradigmalarına dayalı maarif anlayışı, zamanla ilahî olanla insan ve tabiat arasındaki ontolojik irtibatı zayıflatmış, bilgi alanını çoğunlukla duyusal ve görünür olanla açıklayarak insan idrakinin metafizik ve manevî boyutlarını arka plana itmiştir. Bu mahiyetteki maarif, Batı uygarlığı için mesele teşkil etmese de manevi inanç ile maddi ikbal aralığında salınan İslam toplumları için yaşanmakta olan araf halinin sebebidir. Başka nedenleri olsa da, Türk Eğitim Sisteminin sürekli model arayışları böylesi bir araf halinden kurtulma çabası olarak okunabilir. Ancak Batı'nın usulleriyle girişilen bu çabalar, usul ile asıl maksat arasındaki uyumsuzluktan olsa gerek, "eksik restorasyondan " öteye gidememektedir. Son yıllarda savunma sanayinde kat edilen milli ve yerli adımların cesaretiyle, eğitimde rotayı mili yöne doğru çevirme gayretleri dikkat çekmektedir. Ancak bu çabaların, teori ve uygulamasıyla birlikte topyekûn milli bir maarifi netice vermesi, her şeyden önce yerli felsefe, fikir, model, müfredat, ilke ve tatbikatları gerektirir. Bu ise öncelikle maarif binasının yerli malzemeleri olan kelime ve kavramları üretmek veya tarihten istihraç ederek, 21. yüzyıl kabında diriltilmekle mümkündür. Bu noktada, gerek ülkemizde ve gerekse İslam coğrafyasında birçoğu zihinlerde kuluçka merhalesinde olan çok sayıda maarif felsefesi, fikri, modeli veya müfredatı umut verse de, Batı hayranlığından olsa gerek, bunları istihza etme, dikkate almama ve en önemlisi de bunlara güvenmeme gibi bariyerler, bunları mahsul veren zihinlerin hevesini kırmaktadır. Son tahlilde, maarif fikrine dair yerli tohumlar yeşermek için mümbit zemin arıyor. Bu mümbit zeminin inşası ise hüşyar düşünürlerimizin niyet, çaba ve fikirlerini belirli amaçlar doğrultusunda bir araya getirip, destekleyecek resmi ve/veya vakıflar, dernekler ya da STK tarafından ortaya konulacak itimat, irade ve himmet adımlarına bağlıdır. Yoksa zihin inşa ameliyesi olan maarifi, ithal felsefe ve fikirlere havale edip, serzenişe razı olmaya devam edeceğiz ve başkasının sazıyla yerli türkü söyleme garabetini sürdüreceğiz. Buna engel ise öncelikle biziz, dolayısıyla bu bize söylenecek söz de, "*çekilin önünüzden*!" olmalıdır.

Anahtar kelimler: Milli maarif, Yerli eğitim, Türk Eğitim Sistemi, Maarif Modeli, Maarif felsefesi.

LOCAL SEEDS OF THE IDEA OF EDUCATION ARE LOOKING FOR FERTILE GROUND TO GROW

Abstract

The purpose of this compilation is to discuss current opportunities and obstacles to raise awareness about efforts to establish a local and national education philosophy and model in the Turkish context. The data sources for this study, conducted using a screening model within the framework of qualitative research, are relevant written and digital documents. These documents, selected in accordance with qualitative research methodology, were analyzed using document analysis. This analysis, in line with the study's purpose, was conducted through the stages of reading, describing, interpreting, and drawing conclusions. The study's conclusions can be summarized as follows: While the civilizational crisis experienced by our nation, our Ummah, and humanity today stems from many causes, education (education) and culture are among the most common suspects. For the civilizational crisis we are experiencing is not only due to humanity's corrupted nature and conscience, but also to its intellectual erosion. This intellectual erosion is the result of two centuries of education poisoned by modernism, positivism, and materialism. Education, based on the purely irreligious philosophies and paradigms of a god-hating Western civilization, has not only severed the bond between God, humanity, and nature, but has also corrupted human purity, reducing reason to the eye and blinding minds to spirituality. While this nature of education may not pose a problem for Western civilization, it is the cause of the limbo state experienced by Islamic societies, which oscillate between spiritual belief and material prosperity. While there are other reasons, the Turkish Education System's constant search for models can be interpreted as an effort to escape such a limbo state. However, these efforts, undertaken using Western methods, cannot go beyond an "incomplete restoration," perhaps due to the incompatibility between the method and the true purpose. In recent years, the courageous efforts of national and local strides in the defense industry have attracted attention, as have efforts to shift the course of education toward a national direction. However, for these efforts to yield a truly national education, both in theory and practice, requires, above all, indigenous philosophies, ideas, models, curricula, principles, and practices. This is possible primarily by producing words and concepts, the indigenous materials of the educational edifice, or by extracting them from history and reviving them in the 21st century. At this point, while numerous educational

philosophies, ideas, models, or curricula, many of which are still incubating in our country and throughout the Islamic world, offer hope, the barrier of mocking, disregarding, and most importantly, distrusting them, perhaps due to admiration for the West, dampens the enthusiasm of the minds that produce them. Ultimately, the indigenous seeds of the idea of education are seeking fertile ground to flourish. Building this fertile ground depends on the trust, will, and dedication displayed by official bodies and/or foundations, associations, and NGOs that will bring together and support the intentions, efforts, and ideas of our wise thinkers for specific purposes. Otherwise, we will continue to relegate education, a process of mind-building, to imported philosophies and ideas, acquiesce to reproach, and perpetuate the oddity of singing local folk songs with someone else's instrument. The obstacle to this is primarily ourselves, and therefore, the message to us should be, "Get out of your way!"

Key words: National education, Local education, Turkish Education System, Education Model, Education philosophy.

1. GİRİŞ

Milletimiz, ümmetimiz ve insanlığın yaşadığı medeniyet krizinde gelinen patlama noktası, birçok nedene bağlanabilir. Bu nedenlerin önde gelen ikisinin eğitim (maarif) ve kültür olduğu yaygın bir kanaattir. Topçu'nun (2016), "*milletimizin üç asırdan beri geçirmekte olduğu buhranların sebebi ve kaynağı, kültür ve maarif sahalarında aranmalıdır*" şeklindeki tespiti, bu kanaati doğrular niteliktedir. Küresel ölçekli medeniyet krizinde kültür ve eğitimin bu denli öne çıkmasının sebebi, eğitim ve kültürün zihin inşa etmedeki öncü işlevleridir. Zira yaşadığımız medeniyet krizinin patlama noktasına gelmesinde, beşerin bozulan fıtrat ve vicdanı kadar, zihinsel erozyonunun da payı büyüktür. Buradaki zihinsel aşınma konusunda olağan şüpheli, Batı uygarlığı ve bu uygarlığın yavruları olan modernizm, pozitivizm ve materyalizmdir. Bahse konu Batı uygarlığından günümüz itibarıyla anlaşılması gereken ülkeler, Kuzey Avrupa ülkeleri, ABD ve Kanada'dır (Gündüz, 2013). Guenonun (1991) tabiriyle, bunların üretmiş olduğu katıksız din dışı felsefe ve "Allah-İnsan-Tabiat" bağını (Ebu Zeyd, 2010) koparan bilim, insanın saflığını bozarak, aklı göze indirmiş ve zihinleri maneviyata karşı kör etmiştir.

Batı uygarlığının insan fıtratı, vicdanı ve zihni üzerindeki bu yıkıcı etkisinin İslam toplumlarına sirayet etmesi, maddi güç (kuvvet) ile başlamış, akabinde eğitim ve kültür ile devam etmiştir. Kendisi dışındaki milletlerin direnç bariyerlerini güç ile yıkan Batı, bu toplumlara eğitim ve kültür ile nüfuz etmiştir. Batı'nın bunu başarmasındaki temel sebep için Gündüz'ün (2013: 225) tespiti dikkat çekicidir. Yazara göre, mevcut sosyal bilimler ve bilgiler, büyük ölçüde Batı'nın özgün sorunları neticesinde ortaya çıkmıştır ve dolayısıyla bütün rengi ve kokusuyla Batı'ya aittir. Bu çözümün başka toplum için kullanılmasının neticeleri meçhuldür. Bunun tipik bir örneği, Doğu ile Batı arasında ontolojik ve epistemolojik ayrıma dayalı bir düşünüş biçimi olan ve işlevi, kendisini temsil edemeyen Doğu'yu temsil etme, onun üzerinde söz sahibi olma ve hegemonyasını kurmak olan oryantalizmdir (Emiroğlu, 2018). Batı'ya bu icraat alanının açılması hususunda Özel (1978), "*Batılı anlayış kendi kaynaklarına gösterdiği sadakat içinde her meselesini çözmenin bir yolunu bulmaktadır. Çünkü onu çözmek için kullanacağı metotla meseleyi ortaya çıkaran kaynak birbiriyle uyuşma hâlindedir*" tespiti, çarpıcıdır. Bunun anlamı son birkaç asırdır yaşadığımız buhranın bir sebebi de, asıl ile usul arasındaki tutarsızlıktır. Zira bu süreçte meşru meselelerimizi, Batı'nın kendisi için meşru olsa da, bizim için gayr-ı meşru usulleriyle çözmeye çalışıyoruz ve neticeleri de ortadadır.

Özellikle sosyal (içtimai) ve beşeri bilimlerde usul ile asıl uyumunu tam olarak anlamadığımız için olsa gerek, iki asırdır süren Batı'nın milli bünyeye eğitim ve kültür nüfuzu son asırda adeta gönüllü ithalata dönüşmüştür. Buna muhalif millî fikirler ise hafife alınmakta, çeşitli yollarla gözden düşürülerek, adeta görünmez kılınmaya çalışılmaktadır. Böylece Türkiye'nin de içerisinde olduğu İslam âleminde maarif sistemi, Batı kaynaklı felsefe, fikir, model ve usullerle şekillenmeye başlamıştır. Bu şekillenmeyle örneğin Osmanlı ve sonrasında da Türkiye'de, örgün eğitim kurumları olan medreseler, mektep ve okula; yaygın eğitim kurumları olan tekke ve zaviyeler de yerini halkevleri ve Türk ocaklarına bırakmıştır. Bu süreçte, Selçuklu ve Osmanlı'da bilgi, bilinç ve sosyal sermaye üreten kurumlar olarak hayatın merkezinde yer alan cami ve kütüphanelerden (Şalgam, Bucak ve Bucak, 2023), camiler; salt ibadethaneye ve kütüphaneler ise, Batı uygarlığı ve bu uyarlığın taşıyıcısı milletlerin kültürünü dağıtan merkezlere dönüşmüştür. Mektebi, okula; maarifi, eğitime; muallimi, öğretmene; müfredatı, öğretim programına; talebeyi, öğrenciye dönüştüren bu süreçte eğitime de, "Batılılaşarak çağdaşlaşmak" hülyası peşinde koşmak kalmıştır.

Yaklaşık iki asırdır süren "çağdaşlaşma" serüveninde gelinen nokta tam anlamıyla "araf" halidir. Doğu-Batı, Asya-Avrupa ve madde-mana salınımındaki bu araf halinin Türk Eğitim Sistemi (TES)'ni getirdiği nokta ortadadır. Üniversite de dâhil edildiğinde, süre olarak ortalama bir insan ömrünün dörtte birine tekabül eden bu eğitim sisteminin maddi ve manevi neticeleri tatmin edici olmaktan çok uzaktır. Tek sebebi olmasa da, bu durum büyük oranda TES'in ithal veya devşirme felsefi kaynaklarıyla alakalıdır. Bunun tipik bir yansıması, eğitim sistemimizdeki başarının ABD başta olmak üzere "gelişmiş" ülkelerden kabul alma ile ölçülür olmasıdır. "*Zekâmızı başkalarına peşkeş çekmek*" anlamına gelen bu kıstas, mevcut eğitimimizin felsefe ve fikir olarak zaaflarının bariz göstergeleridir. Çünkü temsil edildiği resmi otorite anlamında, adında "millî" olan Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) müfredatı, felsefe ve temel fikir olarak büyük çapta gayr-ı millîdir. Felsefesi gayr-ı millî olan bir maarif ve müfredatla maksada vasıl olunmayacağının tipik örneği, Türkiye'nin yakın tarihide yaşadığı eğitim serüvenidir. Bu serüven, büyük çaba, emek, umut ve masrafa rağmen, maddi ve manevi anlamda bir türlü istenilen noktaya erişememenin hikâyesidir. Sadece maddi gücüyle değil, zihinleri tatmin eden eğitim ve gönülleri fetih eden kültürü ile cihana nizam vermiş şanlı bir milletin kaderi bu talihsizlik olamaz. Olması gereken, her konu ve sahada olduğu gibi, bilim ve eğitimde de yerli ve millî üretimin talep edilmesi ve desteklenmesi olup, buna dair fikirlerin gerek resmi otorite ve gerekse kamuoyu tarafından sahiplenilmesidir. Zira toplumun, talepleri vasıtasıyla maarifi dönüştürmesi, maarifin toplumu değiştirme gücünden az değildir (Akpınar, 2020). Dolayısıyla yerli ve millî bir maarif konusunda herkese ve her kesime ciddi sorumluluklar düşmektedir. Yerlilik ve millîliğin neye

tekabül ettiğini anlamak için ülkemizin son yıllarda savunma sanayinde göstermiş olduğu atılımlara bakmak yeterlidir.

Bu topraklarda, farklı isim ve çerçevede vücut bulan yerli ve millî maarif tohumlarının resmi otorite tarafından sahiplenmesiyle nasıl filizlenip, somut meyvelere dönüştüğüne en tipik örnek, Dr. Ömer Faruk Yelkenci'nin "*Hayat Denge Modeli*" teorisidir. "Felsefeden Uygulamaya" başlığıyla sunulan bu teorinin, Birikim Okullarında pişirilmiş versiyonunun MEB tarafından sahiplenmesiyle, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) gibi müşahhas (somut) bir ürünün ortaya çıktığı vakıadır. Medeniyet ve milli kodlarımız ile 21. Yüzyıl gereklerini sentezleyen bu model, "*gerçekle dijitalin birlikteliğinin farkında olan, bu yönleriyle okulun sınırlarını aşan, özgün ve millî bir eğitim modeli*" (Demirören Haber Ajansı [DHA], 2023) olarak maarif camiasına cesaretli iddia ve maarif birikimimize (literatürümüze) zenginlik kazandırmıştır. Aynı değerlendirme, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından geliştirilen ve Ebû Ca'fer Muhammed bin Mûsâ el-Hârizmî'nin ismine izafeten "Harezmî Eğitim Modeli" (HEM) olarak adlandırılan (Tokmak, 2023: 439) örnek için de yapılabilir. Bunlara benzer şekilde, ülkemizde farklı zaman ve bağlamlarda tasavvur edilip, bazıları literatüre kazandırılan, bazıları tarihin tozlu raflarına kaldırılmış ve bazıları da hala düşünsel katmanda olan, "*Tuba Ağacı Nazariyesi*", "*5D Modeli*" (Keşfetme, Karşılaştırma, Sorgulama, Bağ Kurma ve Şükretme), "*5T Modeli*" (Teşhis, Tarif, Temsil, Tahlil, Tekmil) ve konuyu daha geniş çerçevede ele alan "*Medeniyet Katarı*" gibi, maarif teori, paradigma ve modelleri de, MEB, Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) vb. resmi otoriteler ve konuya duyarlı Sivil Toplum Kuruluşları (STK), sendikalar, vakıflar, enstitüler ve platformlar tarafından sahiplenmeyi beklemektedir. Uzatılması mümkün bu listede yer alan fikirleri sahiplenmeyle, zihinlerde kuluçka aşamasında bekleyen birçok milli maarif modelinin gün yüzüne çıkacağını tahmin etmek güç değildir. Zira İslam'ın özünü görmeden, en dış kabuğunu alarak, Batı uygarlığı ile sentezleme görüntüsü veren eğitim reformları, "eksik restorasyon" olmaktadır. Netice olarak, dört asır gecikmeli de olsa derdi ve davası ümmet ve millet olan hüşyar düşünürlerimizin zihinlerinde bekleyen maarif fikrine dair yerli tohumlar, yeşermek için mümbit zemin arıyor. Bu mümbit zemin, sadece politik ve mali destek ile ilgili olmayıp, bunu ısrarla talep etmekle de alakalıdır. Bu ısrarlı talebi uyandırmak (farkındalık) için, dört asırdır bu yöndeki alıcıları sürekli tıkanmaya çalışılan kamuoyuna, yerli ve millî maarif eserleri sunmakla işe başlanabilir. Yerli ve millî bir maarif tesisi çabalarına, fikir, kavram ve kelime malzemesi taşımayı amaçlayan bu makale, talim ve terbiye ile ilgili yerli tohumların yeşermesi için mümbit zeminin inşasına giden yolda akademik bir niyet ve çabanın tezahürüdür.

2.YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Genel amacı, Türkiye bağlamında yerli ve millî maarif felsefe ve modeli tesis etme çabalarında farkındalık oluşturmayı amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma çerçevesinde tasavvur edilmiştir. Çalışmanın yöntemi, nitel araştırmalar içerisinde yer alan belge taramadır. Betimsel tarama veya derleme olarak da isimlendirilen bu yöntemin amacı, nesnelerin, toplumların, kurumların, olayların mevcut durum ve özelliklerini tanımlamaktır (Metin, 2014). Çalışmanın verileri, araştırma amacı ile ilgili basılı ve dijital belgelerin (doküman) taranmasıyla elde edilmiştir. Bu belgeler, nitel araştırma metodolojisine (Yıldırım ve Şimşek, 2013; Balcı, 1995; Sönmez ve Alacapınar, 2016) uygun şekilde, belirli kıstaslar (ölçütler) dikkate alınarak seçilmiştir. Bu kriterleri şöyledir; Taranan kitapların bilim kurulu olan ulusal/uluslararası yayınevlerince yayımlanmış olması; yerli makalelerin Dergi Park, TR Dizin, uluslararası makalelerin ise WoS tabanlarına kayıtlı olması. Ayrıca çalışmada dâhil edilen Türkçe tezlerin YÖK ulusal tez merkezine ve yabancı tezlerin ise güvenilir veri tabanlarına kayıtlı olması; son olarak da, dijital kaynakların akademik tabanlı siteler olması. Bu belgelerin tasvirinde nitel araştırmalara uygun olarak (Karasar, 2009) şu silsile izlenmiştir: Seçilip, taranan belgelerin okunması, sınıflandırılması, betimlenmesi, yorumlanması ve bu yorumlara dayalı belirli kanaat ve sonuçlara ulaşılması.

Arslan'ın (2022: 400) farklı kaynak ve bilim insanlarından aktardığına göre, ilmi bir çalışmanın değeri kısmen araştırma bulgularının geçerlilik ve güvenilirliğini ortaya koyabilme yeteneğine bağlıdır. Hangi disiplinde ve yöntemle yapılmasına bakılmaksızın, bilimsel bir çalışmada amaç, mevcut durumu betimlemek veya özgün sonuçlara ulaşmaktır. Kemiyetten ziyade keyfiyete dair olan nitel araştırmalarda geçerlik, bulguların doğru, inanılır, makul olması ile araştırmacının objektifliği demektir. Sosyal ve beşeri disiplinlerde araştırmacının kanaati, beslendiği zihinsel kaynaklardan bağımsız olamayacağı için, buradaki objektiflik, tarafsızlıktan ziyade, insanlığın ortak iyiliğine taraf olmak, karşıt fikirleri rencide etmemek ve bulguları çarpıtmadan tasvir etmek şeklinde anlaşılabilir.

Nitel araştırmalarda güvenilirlik, araştırmacının veri toplama sürecinde, kaynağına bağlı, sistematiklik ve titizlik anlamındadır ki, sosyal bilimlerde bu kavram için tutarlılık ve doğrulanabilirlik terimleri geliştirilmiştir (Aslan, 2022: 401). Nitel araştırmalarda çalışmanın güvenirliği ve geçerliği için, araştırmacı/araştırmacılarının rolünün net biçimde tanımlanması tavsiye edilir (Miles ve Huberman, 2016; Glesne, 2014). Bu meyanda bu makale yazarının rolü; "*çalışma konusu ile ilgili belgeleri seçip, okumak ve bunları çarpıtmadan çalışma amacına uygun kanaatler beyan etmek*" şeklinde tanımlanmıştır. Çalışmanın yukarıda zikredilen genel amacı ve yazarın bahsedilen rolü çerçevesinde, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1). TES felsefe, kuram (teori) ve uygulamalarının millî perspektiften görüntüsü nasıldır?

2). Millî bir maarif için yerli felsefe ve fikirlerin önemi ve olabilirliği nedir?

2.2.Araştırma Etiği

Belge tarama yöntemiyle yürütülen bu çalışmasında, nitel araştırmalar için tavsiye edilen aşağıdaki etik kurallara titizlikle uyulmuştur.

• Araştırmada taranacak belgelerin nitel metodolojiye uygun seçilmesi

• Araştırmacının amacının net olarak ifade edilmesi

• Seçilen belgelerin yansız okunması ve yorumlanması

Derleme niteliğindeki bu çalışmada, insan veya hayvan etkileşimi gerektiren, kişisel verilerin toplanmasını içeren herhangi bir deney yapılmamıştır. Bu itibarla çalışma için etik kurul onayı gerekmemiştir. Çalışmada kullanılan tüm belgeler, erişime açık yazılı ve dijital dokümanlardan elde edilmiştir. Çalışmadaki tasvir ve betimlemelerde, alıntı yapılan kaynaklarda yer alan kişi/kişilerin mahremiyeti ve gizliliğini ihlal edecek yorum ve değerlendirmelerden imtina edilmiştir. Çalışmada akademik dürüstlük için tüm atıflar doğru şekilde yapılmıştır. Son olarak çalışmada beyan edilen kanaat veya sonuçlar, ilmi çerçevede sunulmuştur.

3. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ KURAM VE UYGULAMALARININ MİLLÎ PERSPEKTİFTEN GÖRÜNÜMÜ

Mevcut TES hakkında felsefi eksende topluca değerlendirme yapmak çok doğru değildir. Zira Cumhuriyet döneminde ciddi makas değişimleri yaşanmış olsa da, TES'in, felsefi arka planında Selçuklu ve Osmanlı'dan izler taşıdığı da vakıadır. Bu itibarla TES'in felsefi değerlendirmesini tarihi kökleri ve dönemler bağlamında ele almak daha doğrudur. Bu şekildeki ele alış, mevcut TES'in eğitim felsefesini anlamak bakımından önemlidir.

Müslim ve gayr-ı Müslim tebaadan oluşan Osmanlı devletinde maarif, mensup olunan dine göre yürütülmekteydi. Müslümanlar için genel amacı, insanı maddi ve manevi yönlerden geliştirmek olan örgün (medrese) ve yaygın eğitimin (tekke, zaviye, cami, kütüphane) muhtevası,

dini ve müspet ilimlerden oluşmaktaydı. Eğitimin temel amacını, "insanı bilinçli ve özgür biçimde Allah'a ulaştırmak olan İdealizme (Sönmez, 1991) paralel şekilde, insanı ruh ve bedenden müteşekkil bir varlık olarak kabul eden bu eğitim (Cevizci, 2011), ilhamını İslam'dan alsa da Selçuklu tecrübesinden de izler taşımaktaydı. Daha sonraları buna Avrupa kültürü de eklenmiş ve böylece son dönemlerde Osmanlı maarifi, İslam-Türk-Avrupa kültürlerini harmanlayan bir senteze dönüşmüştür. Nitekim örgün ve yaygın eğitimi de kapsayan bu sentez, 19. Yüzyılda "*medrese-mektep-tekke*" şeklindeki denge üzerinden yürütülmüştür. Olumlu açından ele alınca sentez; olumsuz açıdan ele alınca madde-mana ve Doğu-Batı salınımındaki "araf" halini yansıtan bu felsefi konumda, Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyetin erken döneminde Batı tonlarının artırılması, eğitimi felsefi olarak Pragmatizme ve Pozitivizme yakınlaştırmıştır. Cumhuriyet ile birlikte bu yakınlaşma, Pragmatizm felsefesinin önde gelen isimlerinden John Dewey'in Türkiye'ye davet edilip, eğitime dair raporlar hazırlatılmasıyla (Toker Gökçe, 2012: 178) daha da görünür hale gelmiştir. Bunda, Osmanlı'nın son dönemlerinden irsiyet alan erken Cumhuriyet döneminde yaygın fikir olan sosyal Darwinizm (Tombak, 2024) ile ABD'ye gidip dönen Türk uzmanların (Ulubey ve Aykaç, 2017: 1174) da payı vardır. TES'in, Darwin teorisi ve Pragmatizm (Şimşek, 2022) ile bu yakınlaşması, sonradan laik (seküler) eğitime zemin teşkil etmiştir. Ancak teorideki bu tercihler, uygulamada tam anlamıyla işlevsel olamamış; daha geleneksel çizgide konumlanan Daimici ve Esasici eğitim felsefeleri örtük şekilde okul ve sınıflarda tesirli olagelmiştir.

Tarihi arka planına kısaca değinilen Cumhuriyet dönemi TES'in felsefi dayanakları, hükümetlerin ve askeri darbelerin etkisiyle zaman zaman farklı uçlara savrulma eğilimi göstermiş gibi görünse de ontolojik anlamda Pragmatizm ve bileşenleri olan seküler ve materyalist paradigmalar hep merkezi yerini korumuştur, açık ya da örtük biçimde. Uygulamada ise TES'in felsefesi, bilinçli bir karşıt duruştan ziyade, alışkanlıklar, kolaycılık ve merkezi sınavların etkisiyle olsa gerek, Daimici ve Esasici bir çizgide süregelmiştir. 1985'lerde dünyaya açılma gayretlerindeki artış ve dönemin şartları itibarıyla nispi yumuşatılma çabaları görülse de, sekülerizm ve Pozitivizmin TES üzerindeki etkisi baki kalmıştır (Çiftçi ve Ovacık, 2015: 340). Ancak *fıtrat, fıtri olmayanı reddeder* ilkesi mucibince, seküler, Pozitivist ve Pragmatist gibi yabancı fikir ve felsefelerin hazmında sorun yaşayan TES'in dayanak arayışı hep devam etmiştir. 2000'li yıllarda esen millîlik ve dünyaya açılma rüzgârlarıyla TES felsefesinde, öğrenciyi merkeze alan yapılandırmacılık gibi çağdaş yaklaşımlara olan meyil artmıştır. Savunma sanayindeki yerli ve millî atılımların sağladığı özgüvenden de destek alan bu meyil, 2020'lerden sonra özgün bir maarif modeli ortaya koyma arayışı ve tatbikatına dönüşmüştür. Bunun güncel örneği, 21. Yüzyıl becerileri gibi uluslararası bir omurgaya, felsefi anlamda millî bir beden giydirme girişimi sayılabilecek olan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM)'dir. Bu anlamda

TYMM, felsefi metni sayılabilecek Ortak Metin (MEB, 2024) üzerinden ele alındığında, fikir ve paradigma olarak Cumhuriyet dönemindeki en iddialı millî maarif girişimi sayılabilir.

TES teori ve uygulamalarının felsefi görünümüne dair, ilgili literatür ve kanunlar ile TYMM Ortak Metni önemli ipuçları vermektedir. Bu ipuçları aşağıdaki dört bağlamda ele alınabilir:

1) Dayandığı felsefeler ve ilham aldığı temel fikirler bağlamında TES'in insan varsayımı ve birey profili anlamındaki ontolojik çerçevesi, 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu (METK) ile çizilmiştir. Bu durum, yetiştirilecek insana dair felsefe üretme sınırlılığının kanun ile telafi edilme gayretine bağlı olabileceği gibi; maarife dair geleneksel anlayışları reddedip, yerine, yeni anlayış veya felsefeler üretilemeyince de, bu boşluğu kanun veya ideoloji ile doldurma gayretlerine de bağlı olabilir.

2) Açıkça belirtilmemiş olsa da, tutula gelen yol itibarıyla TES'in resmi eğitim felsefesi İlerlemecilik olmasına rağmen, okul ve sınıflarda örtük olarak Daimici ve Esasici felsefe egemen olagelmiştir (Akpınar ve Köksalan, 2024). Erken cumhuriyet döneminde, maneviyata mesafeli İlerlemeci felsefe tercihi, "*Türk modernleşmesinin, bizi doğuya ve geçmişe bağlayan her ne varsa onlardan bir kopuş hareketi*" (Akpolat, 2010: 104) ile ilişkilendirilebilir. Nitekim daha sonra bu hareket, yazarın ifadeleriyle, "*batılı ve millî değerler üzerine devletin ve milletin yeniden inşası*" (s.104) çabalarına evirilmiştir. Ancak, "*'uhrevi' den 'dünyevi' ye* geçiş arzu ve gayretini yansıtan*; Osmanlı'dan kaçış ve yeniyi hedefleyen*" (Erden Kaya, 2015: 26-28) bu kopuş, bahsi geçen batılı ve millî değerlerin sentezine dayalı inşa faaliyetlerinin akim kalmasıyla, on yıllarca sürecek bir a'raf halini doğurmuştur. Dolayısıyla, resmi tercih olan İlerlemeci felsefeye rağmen, uygulamada Daimici ve Esasici felsefelerin egemen olması, "batılı değerler" ile "gelenekler" arasındaki a'raf halinin yansıması olarak görülebilir.

3) Doğu ile Batı arasındaki a'raf halinin tezahürü olsa gerek, TES'in felsefi dayanağı, adeta, "*felsefi bir dünya karması*" (Akpınar, Özer ve Oral, 2024: 68) veya "yamalı bohça" gibi de resmedilebilir. Yazarların aktarımına göre Topçu (2016: 86) bu durumu, "*on beş çeşit millet kültürünün sergisi haline gelmiş maarif*" şeklinde dile getirmektedir. Zira TES öğretim programları (müfredat) incelendiğinde, bireyi bu dünyaya hazırlama anlamında İlerlemecilik; geleneksel değerler ile kültürün aktarımında ise Daimici ve Esasici eğitim felsefelerinin izi rahatlıkla görülebilir. Eğitimin birey ve toplumu değiştirme vurgusu ise Yeniden Kurmacı eğitim felsefesini çağrıştırmaktadır. TES'in adı geçen dört felsefeden etkilenmesi (Ulubey ve Aykaç, 2017) durumu, burada söz edilen "yamalı bohça" veya "araf hali" benzetmelerini pekiştirmektedir. Zira Daimici ve Esasicilik geleneksel; İlerlemeci ve Yeniden Kurmacılık ise çağdaş eğitim felsefeleri olarak nitelendirilmektedir.

4) TES teori ve uygulamalarının felsefi görünümüne dair TYMM Ortak Metninin sağladığı ipuçları, "Türk-İslam-Batı" sentezine işaret olarak görülebilir. "Geleneksel-Çağdaş" bütünlüğünü yansıtan bu sentez, düşünsel ilhamını medeniyet ve kültürel kodlarımızdan alırken, diğer taraftan çağın gereklerini de gözeten, millî ve evrensel dengesi üzerine oturtulmuştur, denilebilir. Zira TYMM felsefi olarak medeniyet ve kültürümüzden beslenirken; müfredatın omurgasını teşkil eden K-12 Beceriler Çerçevesi ise ABD başta olmak üzere, gelişmiş diye tabir edilen birçok ülke tarafından kabul görmüş 21. Yüzyıl yeterlilikleridir.

Sonuçta, iki asırdır yolunu arayan TES'nin millî perspektiften felsefi görünümü ve konumu, "*devşirmeden senteze doğru yolda olan bir arayış"*, şeklinde ifade edilebilir. Osmanlı'nın son dönemi ile erken Cumhuriyet döneminde taklit ile başlayan bu arayış, daha millî bir çizgide konumlanan TYMM ile Doğu-Batı, geleneksel-çağdaş ve mazi-istikbal sentezine yaklaşmıştır, denilebilir.

4. MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİ İÇİN YERLİ FELSEFE ve FİKİRLERİN ÖNEMİ

Fiziki mekân, sınır ve zamanın büyük oranda belirsiz hale geldiği bir çağda eğitimde millîlik ve yerlilik sınırlarını yeniden ele almak gerekir. Ancak bu ele alışta, millî kavramının anlam ve kapsamının gözden kaçırılmaması önemlidir. Bilindiği üzere, düşünce geleneğimizde millî kavramı uzun süre "Millet-i İbrahimiye" şeklinde anlaşılmış ve anlatılmıştır. Bu anlamıyla millî, "atam İbrahimdir" diyen Hz. Muhammedin tüm ümmetini kapsamaktadır. Sonraları bu kavram etnik köken kalıbına sıkıştırılıp, mensup olunan millet anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada kastedilen birinci anlamdaki millîdir. Çalışmada "yerli felsefe" ile kastedilen ise İslami düşünce geleneğine muvafık maarife dair fikirler ve Anadolu irfanı kabında pişen talim ve terbiyeye dair görüşlerdir.

Bu kısa açıklamadan sonra, "*millî bir eğitim sistemi için yerli felsefe ve fikirlerin önemi ve mümkünlüğü nedir?*" sorusuna cevap bulmak amacıyla, millî kelimesinin mercek altına alınmasında yarar vardır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde (2025), millî kelimesi, "*milletle ilgili olan, millete özgü, ulusal*" kelimeleriyle açıklanmıştır. Ancak İslami düşünce tarihinde bu kelime, tevhid ve sünnete tabi olmayı hedefleyen her bir mümin için zorunlu bir istikamet (El-Maqdîsî, 2015) anlamında kullanılmıştır. Buna dayanak olarak da Kur'an'- Kerim'deki ayetler gösterilmiştir. Bunlara örnek şu ayetler verilebilir: "*Ancak nefsini akılsız hale getiren kimse İbrahim Milleti'nden (dininden) yüz çevirir. Andolsun ki, biz onu dünyada elçi seçtik, ahirette de, o iyilerdendir*." Ayeti ile "*Sonra da sana: 'Doğru yola yönelerek İbrahim Milleti'ne (dinine) uy! O müşriklerden değildi' diye vahyettik*." (Ebu Muhammed Asım, 2022: 7). Kur'an'da 15 defa kullanılan millet kelimesi "din, şeriat, yol" anlamındadır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"*De ki: Allah Teâlâ sadıktır. Artık Hanif olan İbrahim milletine tâbi olunuz. O asla müşriklerden olmamıştır." (Âl-i İmran Suresi 95).* (Bayoğlu, 2015). Bu çalışmada millî kelimesi daha çok bu anlamda kullanılmıştır.

Millî kelimesi İslami düşünce geleneğindeki anlamda kullanıldığında, millî bir maarif için yerli felsefe ve fikirlerin ilhamını Kur'an'dan alacağı aşikârdır. Tabi bu Vehbi kaynağa, Hz. Muhammedin tatbikatı anlamındaki sünnet ve insanlık ile ecdadın tecrübesini ifade eden kesbi birikim de eklenmelidir. Bu meyanda, millî maarif için yerli felsefenin gerekli ve mümkün olup olmamasına bakıldığında, farklı fikirlerin varlığı göze çarpmaktadır. Burada, millî bir maarif için yerli felsefenin gerekliliği, insanın mahiyeti üzerinden ele alınmıştır. Bilindiği üzere, genel anlamda ruh ve bedenden müteşekkil olan insanın maarife konu olan boyutları, zihin (beyin), kalp (his, duygular), beden ve ruh şeklinde ifade edilebilir. Tüm boyutlar dâhil edildiğinde çok karmaşık olacağı hasebiyle buradaki millîlik tartışması, insan zihni üzerinden yapılmıştır.

Her tür eğitim ve öğretimin nihai amacı olan öğrenmeyi sağlayan organ olması hasebiyle beyin (zihin), fizyolojik işleyişi ve kodlama esası itibarıyla, "evrensel" ve "millî" şeklinde düalist (ikili) bir maarifin gerekli olduğu fikrini destekler. Ancak buradaki ikili durumu oluşturan evrensel ve millîlik oranları eşit değildir. Zihnin öğrenmedeki düalist yapısına göre tüm insanlarda ortak olan beynin fizyolojik çalışma esasları üzerinden üretilen maarif ilkeleri bilimsel ve evrensel kabul edilebilir. Buna örnek olarak, öğrenmede başı çeken görme ve işitme duyularına dair bilimsel veriler, insanın dikkat süresi ve algı prensiplerine dair pedagojik ilkeler gösterilebilir. Dolayısıyla türümüzde ortak olan insan fizyolojisi üzerinden üretilen pedagojik ilkeler (prensipler, umdeler) maarifin evrensel olmasına zemin teşkil edebilir. Buna, yine insanlığın ortak özü olan fıtrat üzerinden üretilen (eğer keşfedilip, yapılabilirse), pedagojik ilkeler de eklenebilir. Ancak bu eklemelerde, beynin öğrenmesi sürecinde zihnin sosyal kodlama yaptığı unutulmamalıdır. Bununla ilişkili olarak zihin kuramına göre, beyin nöronları birey psikoloji ile ilişkili olup, nöronların bir araya gelmesi (hücre fazı) anlamındaki öğrenme, bir anlamda sosyal simülasyon şeklinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla anlamı, öğrenme sürecinde fizyolojik süreçler söz konusu olsa da, özü itibarıyla öğrenme, sosyal bir olgu olup, toplum içinde ve toplum için öğrenme (Bal, 2020) anlamındadır. Buna göre beynin öğrenmesinde, biyolojik ve kimyasal işleyişler etkili olsa da; algı, hatırlama, anlama, kavrama, intikal, istihraç, tasavvur, keşf, hayal vb. düşünmeye dair zihinsel faaliyetlerin yazılımı sosyaldir, denilebilir. İşin içine cemiyet ve toplum anlamındaki sosyal kavramı girince, öğrenme sürecine kaçınılmaz olarak tüm bileşenleriyle kültür (dil, eğitim, inanç, tarih, coğrafya, üretim şekli vb.) de dâhil olmaktadır. Bu ise evrensel boyutları olsa da, maarifin ağırlıklı olarak kültürel ve millî olma zaruretini doğurur. Kültürün büyük oranda yaşantı (tecrübe) ürünü ve toplumsal varlığın göstergesi olduğu (Şahin,

2019) hatırlandığında, maarifin ithal edilmekten ziyade, sosyal bünyede üretilen millî bir olgu olması gereği daha iyi anlaşılabilir. Buna göre, maarifin bu kültür ve sosyal varlık bağlamı görmezden gelinerek topyekûn ithal edilmesi, varoluşsal (ontolojik) bir sorun ve hatta intihardır.

Evrensel boyutları olmakla birlikte, ağırlıklı olarak millî olması gereken maarif, her şeyden önce buna dair yerli fikirlere ihtiyaç duyar. Çünkü maarifin teorik (nazari) bünyesi; insan, bilgi, çağ, toplum, ekonomi ve teknolojiye dair fikirlerden beslenir. Maarifin düşünce ve fikirlerden beslendiğinin tipik örneği, bugün çeşitli isim ve sloganlarla bize "evrensel" diye benimsetilmeye çalışılan Batı pedagojisinin temelinde Platon, Aristo, Rousseau, Pestalozzi, Fröbel, Herbart (Tezci, 2019), Comenius ve Erasmus (Hesapçıoğlu, 1998) gibi "*onların yerlisi*" olan batılı düşünürlerin yer almasıdır. Gündüz'e (2013: 230) göre, Batı'nın eğitim düşüncesinin derin kökleri Antik Yunan, Roma, Hristiyan ve Yahudi birikimi ile Hümanizm, Rönesans ve sanayi reformlarına dayanmaktadır. Bugün ABD'nin önemli ihraç kalemlerinden olan hâlihazırdaki eğitim sisteminin arka planında, Amerikalı insan tipolojisi ve toplumuna dair düşünürlerin payı büyüktür. Tıpkı Rusya ve Çin eğitim sisteminin Marksist insan, bilgi ve topluma dair fikirlerden beslenmesi gibi. Eğer mevcut halde, felsefe olarak millî bir maarif sancısı çekiyorsak, bunun temel sebeplerinden birisi hiç şüphesiz, bunu besleyecek bize ait (yerli) ve bize yönelik insan, bilgi, çağ, toplum, ekonomi ve teknolojiye dair fikri kısırlıktır. Ancak bu kısırlık bütünüyle zihni üretim ile ilgili epistemik bir sorun olmayıp, üretilmiş ve üretilen yerli maarif fikirlerinin revaç bulmaması ve sahipsiz olması gibi sosyolojik, politik ve ekonomik sorunlar ile de alakalıdır. Buna dair tarihi ve güncel örneklere aşağıda yer verilmiştir.

Uzun yıllar birey, toplum ve devletin ihtiyaçlarını karşılamada kendi kendine yeterli olan Osmanlı maarif sisteminin merkezinde medreseler yer almış olsa da, Osmanlı icadı olan ve sonraki birçok modele ilham kaynağı olan Enderun (Gündüz, 2017) ve idadiler, orijinal maarif modelleridir. Zamanın erozyonuna karşı bu modeller güncellenseydi, bugün elimizde, kökleri asırlar öncesine dayalı orijinal, özgün ve milli maarif modelleri olabilirdi. Batı karşısındaki şaşkınlıktan olsa gerek, sahiplenip, güncellemediğimiz bu modeller, düşünce dünyamızda nostaljik öykünmeler olarak kalmıştır. Bu konuda Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı Nazariyesi ile İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun "İçtimaî Mektep" (Namal ve Kartal İncebacak, 2021: 32) gibi fikri girişimleri de, Gündüz'ün (2013) ifadesiyle, "öz kaynaklarımıza sadakati olmayan çözüm metodu" sebebiyle akim kalmıştır. Zira maarif sistemi ihdas etmede tutulan yol ile meselenin kaynağı arasında derin uyuşmazlık vardı ve halen de vardır. Buna örnek olarak, aslında çok zengin fikri eserler ortaya koyan Ziya Gökalp'in, öz kaynaklardan ziyade, Spencer, Fouillé ve Durkheim (Arslan, 2020; Erdem, 2008) gibi bize yabancı düşünürlere olan sadakati neticesinde özgün bir maarif modeli ortaya koyamamış olması gösterilebilir. Buna göre, kendi medeniyet ve

kültür kaynaklarına sırtını çevirip, ömrünü yabancı fikirlerin distribütörlüğü (dağıtıcılığı) ile geçiren düşünürlerin neden yerli ve milli düşünce veya maarif modeli miras bırakmadıkları veya geliştiremedikleri anlaşılmaktadır. Burada anlaşılmayan durum ise, mensubu olduğu medeniyet ve kültür kaynaklarından beslenen ve ama çağımızdaki dinamikleri de yakından izleyen düşünürlerimizin maarife dair ortaya koydukları fikir, model, kavram ve uygulamaların gerektiği gibi revaç bulamamasıdır. Bunun sosyolojik, politik ve ekonomik sebepleri olsa da, adeta ölmesine bir türlü müsaade etmediğimiz zihin arkamızdaki "*batı hayranlığının*" yol açtığı psikolojik tortuların etkisi büyüktür. Bizden ve bize ait her tür fikre güvenmemeyi, istihza etmeyi ve dikkate almamayı sonuç veren bu psikolojik bariyerlerin aşılması, milli maarifin önünün açılması demek olacaktır. Dolayısıyla, tarihimizde ve bugün, sağda solda dolaşan, kitaplık raflarında bekleyen ve medyada dillendirilen çok kıymetli maarif fikirlerine ait ipuçlarının, önce inanç ve güvenle bir araya toplanıp, milli maarif urganına dönüştürülmesi, ertelenemez bir gerekliliktir. Bu gerekliliğin hayat bulmasında ise herkese ve her kesime önemli vebal ve sorumluluklar düşmektedir.

SONUÇ

Ümmet gibi milletimizin de yaşadığı medeniyet krizinin sebepleri, bütün bileşen ve bağlamlarıyla kültür ve maarifteki meselelerde aranmalıdır. Zira bahse konu medeniyet krizinde, maarifin kapsamı alanında olan zihni erozyonun payı büyüktür. Ülkemizde dâhil, İslam beldelerindeki zihni erozyon, maarifi çerçeveleyen kültürümüzün Doğu-Batı ve madde-mana salınımındaki araf halinin tezahürüdür. Bugün TES ile beraber İslam ülkelerindeki eğitim sistemlerine bakıldığında (istisnalar hariç), bu araf halinin baskın yansımaları görülebilir. Bu araf halinden kurtulmak yolunda atılan adımlar ise, yukarıda temas edilen eksik restorasyon çizgisini aşamamaktadır. Çünkü bu reformlar, meselenin özü olan insan ve bilgiye dair milli tasavvurlara dayalı olmaktan ziyade, "*başkasının gerçekliği, amacı ve uygulaması*" mahiyetindeki paradigma, model ve kavramların ithaline dayalı, devşirme şeklindeki güncellemelerden öteye gidememektedir. Bu gidememekte siyasi irade ve yerli epistemolojik malzeme eksikliği kadar, psikolojik güvensizlik ve uzun süren taklitçiliğin etkisiyle olsa gerek, maarife dair milli düşünce, fikir, model ve kavramlara olan itimatsızlığın da payı büyüktür. Bunun tezahürlerini, son iki asırda cari olan, bize ait düşünürlerin farklı isimlerle ortaya koyduğu yerli maarif düşünceleri ile milli modellere itibar edilmemesinde görmek mümkündür. Ancak milli zihin mahsullerine olan bu itibarsızlığın ilmi, kültürel, sosyal ve ekonomik maliyeti çok yüksektir. Bu maliyet, ithal içerik ve şablona sıkışmış bilimsel literatür; madde ve mana salınımındaki kültür; sosyal huzursuzluk

ve özgün üretim kabiliyetinden ziyade, patent alarak üretime sıkışmış ekonomi şeklinde özetlenebilir.

Felsefe, fikir ve model olarak ithal veya iyimser bir ifadeyle devşirme mahiyetinde olan mevcut eğitim sistemimizin hemen hiçbir sahada beklentileri karşılayamamasının yol açtığı çıkmazın aşılmasında kritik öge, maarifte rotayı, yerli ve milli yöne çevirmektir. Bu zihni rota değişiminin nelere kadir olabileceğini anlamak için, son yıllarda savunma sanayinde atılan önemli adım ve atılımlara bakmak yeterlidir. Zira ülkemizi Türkiye Yüzyılı hedefine taşımada, özgüven, aidiyet, hayal, ütopya, irade, cesaret, çaba ve sebat ile başlayan ve bugün yüz akımız olan savunma sanayinin hikâyesinde, sayılan öncüller kadar, bu ürünlere yönelik "yerli" ve "milli" fikrinin sahiplenilmesinin de önemli payı vardır. Dolayısıyla savunma sanayinde bir ütopyanın gerçekliğe dönüşmesinde kritik rol oynayan "yerli" ve "milli" fikrinin sahiplenilmesinin, maarifte de benzer sonuçlar doğuracağı şüphesizdir. Bu itibarla, tarihimizde ve bugün, denenen ve denenmeyen maarife dair birçok düşünce, fikir, model ve kavramsal çekirdek, fide ve fidanların, yeşermek, boy atmak ve meyveli ağaç olmak için ilgili mahfillerce sahiplenilmeyi beklediklerini bilmemiz gerekir. Yerli ve milli maarif fikrine sahip çıkmaya dair bu gereklilikte kritik olan, milli özgüvenin şiarı olan yerli ve milli bünyeye itimat etmektir. Dün ve evvelki gün, temeli ilim ve irfan olan şanlı birçok medeni devlet kurmuş olan zihinlerin 21. Yüzyıldaki torunlarına itimatsızlığın sebebi, "öğrenilmiş çaresizlik" ve "batı hayranlığı" değilse, "celladına âşık mahkûm" ironisiyle alakalı olsa gerektir. Bize belletilmiş olan bu kompleksleri aşmak için, son zamanlarda TRT yapımı milli özgüveni işleyen film ve dizilerdeki tarihimizle tanışma veya yüzleşmeyi, gerçek hayatta da yapmamız gerekir. Bu gereklilik TYMM'de (MEB, 2024) "*köklerden-geleceğe*" ilkesi ile ifade edilmiştir. Milli maarif yolundaki ikinci adım ise, söz konusu sahadaki düşünürlerin niyet, çaba ve fikirlerini belirli amaçlar doğrultusunda bir araya getirip, destekleyecek resmi ve/veya vakıflar, dernekler ve STK tarafından ortaya konulacak itimat, irade ve himmet adımları olmalıdır. Yoksa zihin inşa ameliyesi olan maarifi, ithal felsefe ve fikirlere havale edip, serzenişe razı olmaya devam edeceğiz ve başkasının enstrümanıyla yerli türkü söyleme garabetini sürdüreceğiz. Buna engel ise öncelikle biziz, dolayısıyla bu bize söylenecek söz de, "*çekilin önünüzden*!" olmalıdır

KAYNAKÇA

Akpınar, B. & Köksalan, B. (2024). Eğitimde maarif ve müfredat yenileme ihtiyacı: Türkiye yüzyılı maarif modeli üzerinden teorik bir analiz. *Tarih Okulu Dergisi*, 68, 27-48.

Akpınar, B. (2020). Türk eğitim sisteminin paradigma sorunu. *Eğitime Bakış*, 16(48), 12-20.

Akpınar, B., Özer, B. ve Oral, B. (2024). Türkiye yüzyılı maarif modelinin program geliştirme ve felsefi düzlemden analizi. *EKEV Akademi Dergisi*, 99, 59-73.

Akpolat, Y. (2010). Erken cumhuriyet döneminde Türk devrimini anlamlandırma ya da devrime ideoloji bulma çabaları. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (44),103-148.

Arslan, E. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51 (1), 395-407.

Arslan Bilgin, F. (2020). Ziya Gökalp ve batı algısı. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 4 (1), 100-112.

Bal, F. (2020). Sosyal öğrenme kuramının hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların zihin kuramı becerisine etkisinin incelenmesi, Yüksek lisans Tezi, Biruni Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı, İstanbul.

Balcı, A. (1995*). Sosyal bilimlerde araştırma*. Ankara: Bilgisayar Yayıncılık.

Bayoğlu, M. (2015). Mesele millet olmak ise biz İbrahim milletindeniz. https://kokludegisimdergisi.com/index.php?p=makaleDetay&makale=701.

Cevizci, A. (2011). *Eğitim felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.

Çiftçi, O. Z. ve Ovacık, Z. (2015). Cumhuriyet dönemi lise felsefe müfredatlarında din algısı ve ideolojik arka plan. *Mütefekkir,* 2(4), 329-341.

Demiröreh Haber Ajansı. (2023).http://www.dha.com.tr.

Ebu Muhammed Asım, E. M. (2022). *Millet-İ İbrahim.* www.davetvecihad.com Davet Serisi-4.

Ebu Zeyd, N. H. (2010). İbn Arabi'ye göre "insan-alem, insan-Allah ilişkisi. *Tasavvuf,* 25(1), 261-293.

El-Maqdîsî, M. (2015). *Millet-î İbrahim*. Ankara: Beyaz Minare.

Emiroğlu, F. (2018). Oryantalizm Nedir? Kökeni ve Tarihsel Gelişimi, ilimvemedeniyet.com.

Erdem, H. H. (2008). Ziya Gökalp‟in tarih ve toplum düşüncesinin temel kavramları. *Toplum ve Demokrasi*, 2 (4), 163-172.

Erden Kaya, E. (2015). Erken cumhuriyet dönemi ulus inşa sürecinde ırk ve ırkçılık (1923-1938). *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 2(3), 21-64.

Glesne, C. (2014). *Nitel araştırmaya giriş* (Çev. Ed. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık.

Guenonun, R. (1991). *Modern dünyanın bunalımı* (Çev: Nebi Avcı). İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

Gündüz, M. (2013). Kültür ve medeniyet bağlamında batı merkezci eğitim ve eleştirisi. *İnsan & Toplum*, 3(6), 223-243.

Gündüz, M. (2017). Osmanlı'yı Yönetenler Mektebi: Enderun. *Yedikıta*, 105, 20-35.

Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

MEB (2024). Milli Eğitim Bakanlığı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metin, https://tymm.meb.gov.tr › ortak-metin.

Metin, M. (2014). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2016). *Nitel veri analizi* (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, Çev.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Namal, Y. ve Kartal İncebacak, D. (2021). Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışının MEB 2023 eğitim vizyonuna yansımaları. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları*, 8 (1), 30-57.

Özel, İ. (1978). *Üç mesele: teknik-medeniyet-yabancılaşma*. İstanbul: Düşünce Yayınları.

Sönmez V. ve Alacapınar F.G. (2016). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (1991). *Eğitim felsefesi*, Ankara: Adım Yayıncılık.

Şahin, M. (2019). Kültür değişimleri ve eğitim. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5 (3), 458-466.

Şimşek, O. (2022). 21. yüzyıl Türkiye'si için milli eğitim felsefesi ve milli eğitim politika zihniyeti. *Özgün Sosyal Düşünce,* https://www.ozgunsosyaldusunce.com.

Tezci, E. (2019). *Eğitim felsefesi: temeller, ekoller ve kavramlar*. Ankara: Nobel Yayınları.

Toker Gökçe, A. (2012). Eğitim felsefesi akımlarının Türkiye Cumhuriyeti eğitim sistemine etkileri (ss.173-174) *Eğitim eelsefesi* (Eds: N. Gökalp ve Ş. Çelik). İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Tokmak, A. (2023). Harezmi eğitim modelinin problem çözme becerisinin geliştirilmesine etkisi. *Millî Eğitim, 52* (Özel Sayı), 437-456.

Topçu, N. (2016). *Türkiye'nin maarif davası.* İstanbul: Dergah Yayınları.

Ulubey ve Aykaç (2017). Türkiye Cumhuriyetin ilanından 2005'e eğitim felsefelerinin ilkokul programlarına yansıması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (3), 1173-1202.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.